

Sprogbersærkernes retskrivningsstrid

af Jacob Kølle Christensen

En varm dansk kartoffel

Den læser, der har fulgt den aktuelle debat i Martinus-kredse, har ikke kunnet undgå at støde på en serie holdninger til, hvordan Martinus' værk skal udgives: *Der må ikke rettes et komma! Intet i teksten må ændres!* Eller: *Der må rettes trykfejl og åbenlyse småfejl! Der må foretages nødvendige ændringer i formen, men ikke i indholdet!* – Især er der fremført holdninger for og imod retskrivningsmodernisering.

Det har nok også været uundgåeligt at bemærke, at debatten indimellem har antaget en lidt krigerisk tone, ja en enkelt læser, der deler min interesse for sagaernes tid, har måske ligefrem hørt et ekko af våbenglam og gjaldende lurer fra hensvundne valpladser. Det kan også være, at nogen pludselig har husket, hvad Martinus siger om den intellektuelle kritikertype: *I stedet for det skarpe sværd bruger den moderne "viking" nu en skarp tunge.* (Martinus' artikel "Omkring min skabelse af 'Livets Bog'", *Kosmos* nr. 1, 1941)

MI har ført retssag mod nogle personer, der har piratudgivet førsteudgaverne af det meste af Martinus' værk med gammel retskrivning (dog andenudgaven af *Logik og Bisættelse*), som de har kaldt "den eneste ægte vare" og "en hellig tekst", og dette drama må jeg selv erkende at stå midt i som medlem af MIs råd.

Man kan jo undre sig over, hvorfor der sådan strides og krydses klinger, når Martinus' sag nu har fredeligt og venskabeligt samarbejde til formål. Men måske er det ikke så underligt endda. Vi har nemlig i Danmark en gammel tradition for ophedede debatter om vores skrevne sprog og en blot lidt ældre tradition for holmgang.

Nogle værner om det traditionelle – ikke mindst vores komplicerede regler for retskrivning, og hvordan vi sætter vores kommaer – andre er mere liberale og ser en fordel i modernisering. Særligt genudgivelse af ældre danske forfattere deler vandene. Gennem mere end 150 år har vi diskuteret, om vi skal gengive originalteksten (manuskript, førsteudgave e.l.) bogstav for bogstav eller i stedet tekstmodernisere.

Flere af vores nabolande har længe moderniseret. Når det fx gælder kommaer, har svenskerne reduceret kraftigt, og islændingenenes er næsten væk. Med hensyn til genudgivelse af ældre forfattere er det almindeligt uden for Danmark at bruge den retskrivning, der giver læserne mindst besvær, nemlig den nutidige – det gælder fx englændernes genudgivelser af Shakespeare.

Mig bekendt har vores naboer moderniseret uden mange sværdslag. Nordmændene har dog haft deres egen sprogstrid om hvilken skriftsprognorm, de skulle bruge (riksmål, bokmål, nynorsk eller høgnorsk), en strid der

har medført alt fra bogafbrænding til stortingsbeslutninger. Men det er selvfølgelig heller ikke så længe siden, at de, ligesom os, ristede runer og bar behornede hjelme.

Retskrivningsdebatten raser altså med mellemrum herhjemme, så det er en varm kartoffel, jeg her samler op. Jeg risikerer dog gerne at brænde fingrene lidt, for det er vigtigt, at vi taler om, hvad betryggende genudgivelse af vores egen Martinus indebærer. Jeg skal dog skynde mig at sige, at formålet med denne artikel ikke er at konsekvensanalysere, men blot at kaste lys på nogle historiske diskussioner, som jeg mener farver vores egen debat om Martinus-udgivelse.

Lad mig samtidig bekende kulør: Jeg er af hjertet moderniseringsneutral. Jeg respekterer andres glæde ved "det oprindelige" såvel som det moderniserede. Dog: så længe MIs ressourcer er begrænsede, er det vigtigste i mine øjne, at flertallet af læserne tilbydes den udgave, de efterspørger, nemlig "læseudgaven".

En "åndsvidenskabelig" retskrivningsdebat

Så vidt jeg ved, fødtes debatten om Martinus-modernisering i tidsskriftet *Den Ny Verdensimpuls* (2/2005) med artiklen "Der må ikke ændres et komma" af Søren Ingemann og Jan Langekær, der argumenterede for, at Martinus bør udgives uden nogen form for indgreb i værket, som han efterlod det, herunder altså med en blanding af gammel og ny retskrivning (fx blev førsteudgaverne af *Det Evige Verdensbillede*, bog 1-3 i 1963-68 sat med ny retskrivning, og i *Livets Bog* bind 1-7 anvender Martinus ny og gammel retskrivning inkonsekvent mht. nogle ord).

MI-medarbejder, Jan Nyborg TARBENSEN, modargumenterede Søren Ingemanns og Jan Langekærs artikel al-

lerede i efterfølgende nummer (3/2005) med artiklen "Rettelserne af Martinus' værker". Og der blev i de følgende år skrevet mere og mere og mere...

Debatten indledtes tilsyneladende som reaktion på, at MI et par år forinden for første gang havde genudgivet hovedværket *Livets Bog* med ny retskrivning, og debatten blev siden kaldt åndsvidenskabelig og sat i særlig relation til Martinus-tekster.

Men argumenterne lagde sig egentlig blot i forlængelse af moderniseringsdebatten vedr. afdøde forfattere som fx Søren Kierkegaard, H.C. Andersen og Karen Blixen. Her er fortalerne for modernisering bekymrede for, at ældre forfattere, som ikke moderniseres, med tiden ikke vil blive læst og forstået, mens modstanderne ser den originale tekst som et kunstværk, der bringes i ubalance ved den mindste indgriben.

Med hensyn til Martinus handler det jo i dag ikke om egentlig sprogmmodernisering, men alene om ren retskrivningsmodernisering uden tegnsætningsmodernisering, og hvorvidt førstnævnte forårsager, at åndsvidenskabeligt indhold går tabt og tekstens "særlige aura" forringes (der er vist i øvrigt hen ad vejen sket en vis sammenblanding af argumenterne omkring de forskellige moderniseringstyper).

Striden om Holberg

Men hvor kommer modsætningerne fra? Hvorfor skændes vi danskere om tekstmodernisering? For at svare på det, skal vi nok helt tilbage til 1840'erne, hvor der opstod en offentlig strid om genudgivelsen af Holbergs værker. Selvom striden vedrørte en lidt anden problematik end vores, nemlig genudgivelse af ældre tekster, hvor originalen var gået tabt, viser den alligevel noget interessant.

Kunne man tillade sig at udgive Holberg med moderniseret retskrivning

(ortografi)? Det mente embedsmanden og litteraten A. E. Boye, at man både kunne og burde. Modsat mente filologen I. Levin, at man skulle respektere både gamle ortografi og grafik (bogstavernes facon), så teksten "bogstavtro" kunne forblive som den var udgivet i 1730'erne.

Det blev til en indædt personfejde i dagpressen, som endte i politik. De nationalliberale stod på bogstavtroskabens side, og da de havde fremgang på den tid, vandt deres opfattelse til sidst. Levin fik slået fast, at hvis en Holberg-udgave ikke så ud, præcis som den gjorde hundrede år tidligere, var det "litterær vandalisme".

Denne traditionalistiske forståelse er gået i arv herhjemme helt op til i dag. Men som nævnt har sprogforskere uden for Danmark været mere frisdede. Bemærk hvad Thomas Bredsdorff skriver i sin artikel "Nej til modernisering, ja til retskrivning", Mål og Mæle 3, 1994.:

Det er værd at overveje hvordan det kunne være gået med Shakespeares tekster, hvis englænderne havde været så uheldige i de afgørende år midt i forrige århundrede at have haft en lignende indædt personstrid blandt filologer, der oven i købet kom til at hægte sig på en forfatningsstrid. Det havde de ikke. Og derfor kender vi læsere i dag Shakespeares tekster som vi kender dem.

Striden om retskrivningsreformen
Modernisering blev ligeledes debatteret hidsigt i tiden op til og efter retskrivningsreformen i 1948. Modstandere spæde analfabetisme og åndelig formørkelse over Danmark.

Reformen havde faktisk været længe undervejs. Allerede i 1860'erne ønskede man at nærme de skandinaviske sprogs retskrivninger til hinanden, og i 1869 mødtes sprogforskere, forfattere, lærere og politikere fra de skandinaviske lande

på en retskrivningskongres i Stockholm for at diskutere emnet. Resultatet blev blandt andet en anbefaling om at afskaffe de store begyndelsesbogstaver i det dansk-norske skriftsprogs navneord.

Omkring 1890 bakkede kendte danske sprogforskere reformen op, og mange indflydelsesrige personer, herunder undervisningsministeren, sluttede sig officielt til. Man syntes klar til at styrke tidens skandinavisme med en mere ensartet skriftlig basis.

Men det gik ikke så nemt som håbet. Digteren og filologen Ernst von der Recke fik nemlig rejst en aggressiv debat bl.a. med afhandlingen *Store og smaa Bogstaver* (1888). Med sine skarpe og kyndige konservative synspunkter fik Recke vendt opinionen til traditionalismens fordel. Det skræmte politikerne fra deres opbakning, og reformen blev opgivet.

Debatten fortsatte imidlertid utrætteligt med skandinavister og kulturradikale som reform fortalere, men først efter afslutningen på anden verdenskrig skete der noget igen. Skikken med at skrive navneord med stort begyndelsesbogstav var importeret fra Tyskland i 1500-tallet, og nu betød efterkrigstidens antityske stemning, at man var klar til forandring. Og den 22. marts 1948 blev retskrivningsreformen endelig gennemført.

Hvad blev resultatet af reformen så? Degenererede Danmark litterært og gik vild i en intellektuel sort nat? Her er, hvad professor og mangeårig formand for Dansk Sprognævn Erik Hansen konkluderede i sin artikel "Stor reform – små bogstaver", Mål og mæle 2, 1998:

Modstanden mod det nye forud for 1948-reformen havde været højroestet og debatten hidsig og forbitret, som altid når der diskuteres retskrivning. I læserbrev efter læserbrev og kronik på kronik forudsagde modstanderne at reformen

ville gøre det danske sprog ulæseligt, og man kappedes om at stå på hovedet for at konstruere sætninger som ville blive ulæselige eller flertydige med den ny retskrivning. Et af de morsomste eksempler er "Kong Kristian stod ved højen mast" som jo kan læses som om højen betyder 'bakken' og mast betyder 'fladtrykt'. Den slags var der nogle der tog alvorligt den gang.

Naturligvis blev der også hurtigt dannet en forening som skulle arbejde for genindførelsen af den gamle retskrivning, nemlig Dansk Sprogværn som blev oprettet 1955, samme år som Dansk Sprognævn. Den blev nedlagt i 1980, da galden var opbrugt.

Under debatten blev det som nævnt gang på gang forudsagt at reformen betød dødsstødet for det danske sprog, og at den ville gøre danskerne til analfabeter og dermed gøre det af med al dansk kultur i løbet af et halvt hundrede år.

Det er et halvt hundrede år siden i år.

Striden om Martinus

Martinus-interesserede har vendt, drejet og modsatvejs tilbageroteret retskrivningsmodernisering af *Livets Bog*. Er enhver formændring lig med indholdsændring? Er der gået åndeligt indhold tabt? Er analyserne blevet mindre forståelige? Bliver man mindre opløftet og inspireret? Er hovedpointen om næstekærlighed blevet sløret?

Tja, der er ikke gået 50 år siden 2003, hvor *Livets Bog* udkom i de første retskrivningsmoderniserede udgaver, så vi kan ikke henvise til den samme

erfaringsbasis, som Erik Hansen kunne i 1998 mht. 1948-retskrivningsreformen, men indtil videre er der ikke fundet eksempler på noget, der er gået tabt.

Under alle omstændigheder er det måske klogt at spørge os selv, hvorfor vi diskuterer... Hvorfor gnasker vi mental fluesvamp og bliver så stridslystne, når det gælder sproget? Er debatten et udtryk for den "højintellektualitet", Martinus ansporer til, eller er den snarere en vikingekrampe fra dybet af vores nationalånd?

Godt spørgsmål – selv kan jeg ikke løbe fra mit røde skæg og et nævemål kampgejst, når argumenterne bliver mig for traditionalistiske. Men heldigvis kan jeg tysse min egen sprogbersærks knurren og bytte lidt asaånd ud med forståelse ved at slå op i Martinus og finde en beroligende passage, fx følgende udtalelse, som jeg vil afslutte med – prøv evt. at bytte ordet "analyser" ud med "retskrivning":

Det er ikke så vigtigt, at vi er enige om analyserne, men det er vigtigt, at vi er venner. Det med analyserne skal nok ordne sig, det ordner karmaen. Vi behøver ikke at sidde og prædike så meget for hinanden. Men det gælder om at være venner. Det gælder om at lære at finde sig i, at næsten kan være i dårligt humør eller komme med ubehageligheder. Efterhånden bliver det let at handle på denne måde. Til sidst kan man slet ikke lade være. Man kommer ikke ud i fjendskab, man bliver lykkelig, og det hele bliver dejligt, lyst og smukt. (Båndforedrag 26.03.1978)